

Luciferský a ahrimanský živel v umění

Rudolf Steiner

Musíme se ovšem seznámit s tím, jak nesmírně je dnešní kultura obdařena povrchním přístupem ke všemu, co se ve světě projevuje jako duchovnost. Již ve fyzickém světě si tedy musíme osvojit pojmy pro to, co z duchovního světa svítí a vyzařuje do světa fyzicky-smyslového. Ukažme si proto ještě na jedné oblasti, jak ve fyzickém světě působí luciferský a ahrimanský živel. Nejprve si o tom promluvíme v oblasti umělecké. Přitom naprosto zůstává v platnosti, že je správné, co se vždy zdůrazňovalo, že do všeho uměleckého vývoje lidstva vždy zasahoval luciferský podnět. V uměleckém vývoji lidstva je vždy ve vysoké míře přítomný luciferský element, jak jsem vyložil. V 6. obraze *Strážce prahu* to vyjadřuje Lucifer slovy:

*Děti Země mě vždy milovaly...
Ve formách chladné pravdy
by musely vyprahnout dlouhým pozemským bytím,
kdybych jim jako ozdobu jsoucna
nevnořil do duší krásu.
Co lidé spatřují jako něco krásného,
to je ve svém praobrazu v mé říši.*

Ale k tomu přistupuje něco jiného. Pozorujeme-li jednotlivá umění, jak před námi vystupují ve fyzickém světě, pak máme v podstatě pět takových umění. Umění stavitelské neboli architekturu, sochařství, malířství, hudbu a poezii. Jsou také umění, směřující nebo spojující různé elementy, které

jsou obsažené v uvedených uměních, jako např. taneční umění, které spojuje mnohé prvky dohromady. Když ale těmto prvkům správně rozumíme, pak pochopíme, co je v různých uměních jejich základní podmínkou. A také tyto prvky se přirozeně zase mohou spojit.

Ahrimanskému podnětu je ze zmíněných pěti umění vystavena především architektura a sochařství (plastika), kde máme co činit s formami a tvary. Chceme-li v architektuře nebo sochařství něco vytvořit, musíme se vžívat do elementu formy, který vládne zejména na fyzické úrovni. Zde vládnu původně Duchové formy. Musíme se doslova vnořit do jejich duchovního elementu, chceme-li se s nimi seznámit, jak jsem se o tom vyslovil v obraze zastrčení hlavy do mraveniště. Takto strčit hlavu do živého elementu Duchů formy musí každý, kdo má co činit s plastickým elementem. V oblasti fyzického světa mají tedy co činit Duchové formy společně s ahrimanským živlem.

Zvláště při takové příležitosti vidíme, jak je nutné neříkat zevním povrchním způsobem zjednodušeně, že je třeba se chránit před ahrimanským živlem; vždy musíme mít na zřeteli, že právě takové bytosti, jako jsou luciferské a ahrimanské, mají svou určitou oblast, v níž se mají normálním způsobem vyžívat a působit, a že zlé působení nastává jen tehdy, když svou oblast překračují. Ahrimanské podněty mají naprosto oprávněnou oblast v architektuře a sochařství.

Vezmeme-li z druhé strany element hudební a poetický, pak jsou to umění, kde v užším smyslu působí podněty luciferské. V určitém smyslu můžeme označit právě poezii a hudbu jako umění ovlivněné lucifersky, architekturu a sochařství jako ovlivněné ahrimansky. Jako se určitým způsobem odehrává myšlenka v osamocenosti duše, a tím se odděluje od pospolitosti, tak i zážitky hudby a poezie mají něco, co náleží nitru duše, se to setkává bezprostředně s luciferským podnětem. I když u stavitelského umění a architektury musíme přihlížet k hranicím národů, poněvadž všude, kde je Ahriman, působí také Lucifer, neboť tato umění se v jistém směru také řídí podle národních charakterů, přesto se může stát, že tento element zůstává v jistém vztahu neutrální. Poezie však je v podstatě vázána k luciferskému živlu, který se projevuje v diferenciaci národních charakterů. U hudby se málo pozoruje, že i v ní je něco, co vede jistou měrou k diferenciaci více než ve stavitelském umění a v sochařství.

Ale právě u takové oblasti je zase vidět, že tak pohodlně, jak by to někdo chtěl mít, se s tvořením pojmů nedá pro vyšší světy vyjít. Je naprosto správné, řekneme-li, že ahrimanský živel působí v architektuře a sochařství, luciferský více v hudbě a poezii, ale přesto se musí říct, že jakmile se zabýváme pojmy, které mají svou platnost také ve světech vyšších, pak to nemáme tak pohodlné, abychom mohli jednoduše odpovědět na otázku jestli tedy působí v sochařství víc Ahriman nebo Lucifer. Jistě, na fyzické úrovni se může snadno odpovědět, když se někdo zeptá, jakou barvu má cichorie officinalis. Řekne se prostě, že má barvu modrou. Tak snadné by to lidé chtěli mít také pro vyšší světy. Je však nesprávný názor, že se mohou takové jednoduché odpovědi získat i zde v duchovních světech. Ale přestože zůstává při všem, co jsem právě řekl, je naprostou pravdou také toto: Pro stavitelské umění bude v podstatě platit, že v něm nejvýznamnější podněty dodává živel ahrimanský, do sochařství však může zase být opačné působení tak silné, že mohou existovat sochařská díla, v nichž Lucifer vládne víc než Ahriman. Vzdor tomu je správné, co se řeklo předtím, neboť v duchovním světě je nejenom schopnost proměňování, ale každý duchovní živel se v podstatě snaží všechno proniknout. Tak může být socha luciferská, i když je pravdivé, že na sochařství působí převážně ahrimanský podnět. Musíme tedy říci, že zatímco poezie bude převážně podléhat vlivu luciferskému, může i na hudbu působit ve vysokém stupni ahrimanský podnět, takže může být něco hudebního, v čem je mnohem více ahrimanskosti než luciferství; i když platí, že hudba podléhá na prvním místě luciferskému podnětu.

Ve střední linii mezi ahrimanstvím ve stavitelském umění a sochařství a luciferstvím v poezii a hudbě se nachází malířství. To je v jistém smyslu neutrální oblastí, ale nikoliv takovou, v níž se může člověk pohodlně usadit a říci si: Tak, a teď se pustím do malování, protože potom na mě nemůže ani Lucifer ani Ahriman. Malířství je neutrální v tom smyslu, že právě v této střední linii je člověk na tom tak, že čím více z obou stran přichází luciferský a ahrimanský útok, tím více je v každém okamžiku třeba se proti obojímu pevně postavit. V malířském oboru může člověk nejvíce podlehnout jednomu nebo druhému vlivu. Střední linie je vždy ta, kde v nejsvrchovanějším smyslu je nutné lidskou vůlí a činem dosáhnout mezi polaritami harmonické vyrovnání.

Pozorujeme-li tyto oblasti, jak jsme to udělali teď - právě tak dobře se to mohlo provést s jinými oblastmi - pak si osvojíme určité pojmy, ovšem takové pojmy, bez nichž se dá na fyzické úrovni vystačit. Neboť když někdo chce zůstat mělký a povrchní, může to

samozřejmě na fyzické úrovni vydržet, i když hudbu neshledává luciferskou nebo architekturu ahrimanskou. Ale chce-li vystačit bez toho, pak zde na fyzické úrovni nemůže právě tvořit žádné pojmy, představy a pocity, které duši tak posilují, aby příznivým způsobem překročila práh k duchovnímu světu a mohla vystupovat do vlastní oblasti ducha. Pak musí zůstat zde dole ve fyzicko-smyslovém světě. Chceme-li skutečně překročit práh, musíme si osvojit pojmy, pocity a představy charakteristické pro duchovní oblast, které jsou sice podnícené fyzičností, ale fyzicko-smyslovou oblast přesahují. Když potom s takto zesílenou duší překročíme práh duchovního světa, učíme se poznávat svět, v němž se nachází něco, co jsme již charakterizovali jako duchovní rozmluvu živých myšlenkových bytostí. Se zesílenou duší se vžíváme do světa, který se pak ukazuje v té podstatě, že v něm jsou bytosti sestávající z myšlenkové substance, a to tak, že jsou v této substanci živější, osobitější, individuálnější a mnohem reálnější než lidé na Zemi. Jako je člověk z masa a krve reálný na fyzické úrovni, tak jsou tyto bytosti reálné ve své myšlenkové substanci. Vžíváme se do světa, kde se v jistém smyslu vede *myšlenkový hovor* od bytosti k bytosti a kde je duše nucena hovořit myšlenkově, má-li se dostat do vztahu k živým myšlenkovým bytostem, které jsou v těchto světech. V knize zde předložené jsem to naznačil. Může se k tomu připojit ještě leccos doplňujícího. S celou zodpovědností, s níž se něco takového musí udělat, jsem se v této knize pokusil vyhnout systematickému líčení, ale může být užitečné říci určité věci aforistickou formou, i když se už přijalo, co bylo uvedeno v uplynulých cyklech a knihách.

GA 147